

Gender en klimaatverandering: een rechtvaardige duurzaamheid als enige oplossing

Inleiding

<http://www.youtube.com/watch?v=OYivBhKZOuU>

De Vrouwenraad maakt zich zorgen over het feit dat vrouwen te weinig betrokken worden bij de strijd tegen de klimaatverandering en over het gebrek aan een gendergevoelige benadering van de problematiek.

Wie zich met klimaatsproblemen en met duurzame ontwikkeling bezighoudt, moet ook de sociale aspecten, zoals gendergelijkheid, erbij betrekken. En omgekeerd is het zo dat wie werkt aan gendergelijkheid oog moet hebben voor duurzame ontwikkeling en dus ook voor de gevolgen van de klimaatverandering.

Kennis van de kwetsbaarheid van flora, fauna en geografische gebieden is niet voldoende, kennis van de mensen is eveneens noodzakelijk. De problematiek van klimaatverandering heeft een negatief effect op sociale gelijkheid, waarvan gender(on)gelijkheid ontegensprekelijk deel uitmaakt.

Overstromingen, ontbossingen, voedselschaarste treffen armen meer dan rijken. Vrouwen meer dan mannen. Vooral in ontwikkelingslanden dragen bij dergelijke calamiteiten vrouwen vaak de zwaarste lasten.

Waterschaarste heeft bijvoorbeeld in bepaalde gebieden een negatieve impact op de positie van jonge meisjes omdat zij als waterdraagsters steeds verder moeten lopen en daardoor veel minder tijd op de schoolbanken doorbrengen.

Niettegenstaande het besef dat klimaatverandering een ernstige bedreiging is, zien we in de voorgestelde oplossingen geen structurele aanpak. Ze getuigen zelfs van manifeste genderblindheid.

Structurele aanpak

Klimaatverandering, milieuproblemen, armoede en genderongelijkheid zijn realiteiten die sterk met elkaar verbonden zijn. Een samenhangende aanpak ervan is meer dan noodzakelijk, want een zuiver technologische aanpak van bijvoorbeeld milieuproblemen veronachtzaamt de sociale aspecten ervan. Kennis van de werking van gender is van belang voor een meer humanitaire aanpak van de gevolgen van klimaatverandering. Inzicht in de effecten ervan op de maatschappelijke positie van vrouwen en mannen moet leiden naar duurzame en rechtvaardige oplossingen.

Bovendien staat de business as usual-aanpak al lang niet meer garant voor succes op lange termijn. De manier waarop de recente economische crisis wordt aangepakt toont meer dan ooit dat de concepten economische groei, welvaart en welzijn grondig bekeken moeten worden en dus voorwerp moeten uitmaken van een breed gevoerd debat. De huidige discussies in enkele denktanks hebben alvast één ding met de vrouwenbeweging gemeen: een geïntegreerde structurele aanpak is op termijn de enige (uit)weg naar duurzame oplossingen. Dat ad hoc-oplossingen de

bestaande toestand, in casu ongelijkheid m/v, reproduceren en dus verergeren, weet de vrouwenbeweging al lang.

De economische activering van vrouwen is hiervan een sprekend voorbeeld. Een arbeidswereld die ervan overtuigd is dat elke werknemer altijd en volledig ter beschikking moet staan van het bedrijf, hanteert nog steeds het oude kostwinnersdenken dat ervan uitgaat dat er thuis een buffer aanwezig is om alle zorgnoden op te vangen. De realiteit is anders.

De milieudruk van de totale wereldbevolking overschrijdt nu al de draagkracht van de aarde. Nog nooit is de roep naar reproductieve en seksuele rechten zo groot en urgent geweest als nu.

Nochtans stuit deze roep wereldwijd meer en meer op verzet van gevestigde autoriteiten waaronder religieuze. Dat mannen hier bij de aanpak betrokken moeten worden staat buiten kijf. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid opnemen zoals bepaald in de Caïro-verklaring.

De schending van de reproductieve en seksuele rechten van vrouwen is één van de belangrijkste oorzaken van voedselschaarste wereldwijd. We weten al lang dat hoe hoger vrouwen opgeleid zijn, hoe langer ze hun eerste zwangerschap uitstellen. Armen, vooral in rurale gebieden, hebben vaak de hoogste vruchtbaarheidsratio's en de grootste families. Zelf kunnen bepalen of, wanneer en hoeveel kinderen je wil is nog steeds niet vanzelfsprekend voor alle meisjes en vrouwen. Bovendien worden zij in conflict- en postconflictgebieden massaal verkracht of gedwongen tot seksueel verkeer. De hele samenleving raakt erdoor ontwricht. Ook hier zien we dus opnieuw de noodzaak van een geïntegreerde aanpak vanuit genderperspectief.

Integrale benadering

In 1994 lanceerde het ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties het concept *menselijke veiligheid* (human security) om de verschillende aspecten van duurzame ontwikkeling met elkaar te verbinden. Niettegenstaande het begrip verschillende invullingen kent, komt het grosso modo neer op de vaststelling dat zolang mensen zich niet veilig voelen, ze niets in hun ontwikkeling investeren. Het concept verwijst naar de fundamentele noden van elke wereldburger. UNDP, de ontwikkelingsorganisatie van de Verenigde Naties, meent dat het concept uit zeven onderdelen bestaat, van bescherming tegen oorlog en geweld via bescherming tegen klimaatverandering tot bescherming tegen honger. Het gaat concreet over zeven veiligheden die met elkaar verweven en steeds in wisselwerking zijn: *economische veiligheid, gezondheids-, voedsel- en milieuveiligheid, persoonlijke veiligheid, veiligheid van de gemeenschap en politieke veiligheid*. Het debat over klimaatwijzigingen en de duurzame aanpak ervan steunt meer en meer zowel internationaal als regionaal op de operationalisering van het concept 'menselijke veiligheid'. Ook hier missen we vaak het genderspect als ontegensprekelijk onderdeel.

Het vrouwenmiddenveld kan een historische rol spelen in de start en de versnelling van de noodzakelijke evolutie naar een duurzame samenleving. De

vrouwenbeweging wil alle vrouwen oproepen om deze duurzame samenleving mee vorm te geven en niet aan de zijlijn als slachtoffers te blijven staan.

Meer gender in het debat

Voor de internationale vrouwenbeweging en het feministisch onderzoek is het genderperspectief al lang de missing link in het discours over menselijke veiligheid.

De introductie van het begrip 'gendersecurity' zou veel leed kunnen voorkomen in het heden en in de toekomst.. Dat maatschappelijke gelijkheid tussen mannen en vrouwen een conditio sine qua non is voor veiligheid willen we hier nog eens onderlijnen aan de hand van volgend voorbeeld. Bij de Indische tsunami, de Pakistaanse aardbeving en de overstroming in Bangladesh stierven tussen de 68 en 80 % vrouwen. Een aantal externe factoren, zoals het feit dat meisjes en vrouwen niet kunnen zwemmen, dat ze lange kleren dragen en meestal in huis vertoeven, verhogen hun kwetsbaarheid. De gevolgen van klimaatwijzigingen zijn dus niet genderneutraal. Klimaatveranderingen versterken de bestaande ongelijkheden tussen vrouwen en mannen, meisjes en jongens. Door hun sociale rollen en de verantwoordelijkheden die meisjes en vrouwen opnemen in de voedselproductie, de aanbreng van water en van brandstof, ... treft de klimaatverandering hen op een andere manier dan het geval is bij jongens en mannen.

Ursula Oswald Spring (2008) stelt dat het noodzakelijk is om in het kader van de vrijwaring van milieuveiligheid en de aanpak van klimaatveranderingen het concept 'menselijke veiligheid' gendergevoelig te maken. Ze introduceerde hiervoor het concept 'HUGE': Human, Gender, Environmental Security. Via dit concept wil zij een transversale aanpak promoten die tevens de patriarchale, gewelddadige structuren in zowel het gezin als de samenleving meeneemt in de analyse. HUGE oriënteert 'menselijke veiligheid' naar gelijkheid in de brede zin van het woord. Het gaat zowel over gendergelijkheid als over de gelijke toegang tot de wereld- en regionale economie. Het stimuleert wereldsolidariteit van de rijke met de arme landen via financiële en technologische steun en vermindering van de schuldenlast. HUGE gaat ook over het creëren van een fysiek veilige omgeving zodat vrouwen hun rol als producent, beheerder, verbouwer, handelaar ... kunnen opnemen. HUGE gaat over het respect voor vrouwenrechten en de strijd tegen elke vorm van discriminatie van vrouwen wat betreft de toegang tot en de controle over middelen (grond en productiemiddelen) en de toegang tot onderwijs en gezondheidszorg.

HUGE is een holistisch concept dat vanuit de basis vertrekt en dat als geweldloze conflictoplosser een participatieve democratie wil consolideren. Spring concludeert met 'a huge solidarity process of sustainable & equal development ' (2010) en wil daarmee een vierde 'groene' revolutie inluiden (2020-2050) na de eerdere agrarische, industriële en technologische revoluties. Dergelijke groene revolutie moet de basis vormen voor duurzame ontwikkeling en vrede.

De benadering van Ursula Spring is dus een operationalisering van een gendermainstreamingsstrategie in de aanpak van klimaatverandering en al haar

nevenverschijnselen (o.a. migratie). Gender treedt zo binnen in het volledige proces van beleidsontwikkeling: in de problematisering, de ontwikkeling, de effect- en impactanalyse en de noodzakelijke budgetten. Deelname van alle relevante actoren (inclusief de vrouwen en vrouwenorganisaties) is hierbij onontbeerlijk.

Binnen de Verenigde Naties spreekt naar aanleiding van elke grote klimaatbijeenkomst de CSW (UN-Commission on the Status of Women) haar bezorgdheid uit over het uitblijven van een gendergevoelige benadering. Steeds opnieuw benadrukt deze commissie het belang van vrouwen als krachtige actoren van verandering in plaats van als weerloze slachtoffers. Hierbij spreekt het voor zich dat het recht van vrouwen om deel te nemen aan de besluitvorming op alle niveaus gegarandeerd moet zijn.

Gendergelijkheid is essentieel voor een succesvol beleid met betrekking tot klimaatverandering. Daarom roept de Vrouwenraad de staten die eind november deelnemen aan de klimaatop in Cancun op om het principe van gendergelijkheid als transversaal leidend beginsel op te nemen in hun overleg.

Meer lezen

- De toegang tot en de controle over hulpbronnen door vrouwen: een uitdaging voor de voedselzekerheid. Aanbevelingen, Commissie Vrouwen Ontwikkeling, oktober 2010, Brussel
- [Gender in de Millenniumdoelstellingen voor Ontwikkeling 2000-2015](#). 2010: Waar staan we?, Commissie Vrouwen en Ontwikkeling, Brussel, sept. 2010
- [Gender, Climate Change and Human Security. Lessons from Bangladesh, Ghana and Senegal, May 2008, WEDO](#) (Women's Environment and Development Organization).
- [Werken aan het Klimaat, voor Vrede, De Vlaamse Vredesweek 2009, Politiek dossier](#), september 2009
- Spring, Ursula Oswald, [powerpointpresentatie Climate Change, Resource Conflicts and the Gender Dimension](#), Wereldvrouwendag Tervuren, 13 oktober 2010
- Spring, Ursula Oswald, [Gender and Disasters. Human, Gender and Environmental Security: A HUGE Challenge](#), Source Studies Of the University: Research, Counsel, Education – Publication Series of UNU-EHS (United Nations University – Institute for Environment and Human Security), No. 8/2008
- [Statement of the CEDAW Committee on Gender and Climate Change](#) (adopted at the 44th session of CEDAW 20 July to 7 August, New York 2009)